

विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर

(स्वायत्त)

इतिहास विभाग

(स्वायत्त) कोल्हापूर

सूचना

दि. १० ऑक्टोबर २०२२

महाविद्यालयातील बी .ए. भाग २ च्या HSRM विषयाच्या सर्व विद्यार्थी व विद्यार्थिनींना सूचित करण्यात येते की, सोमवार, दि. १४ नोव्हेंबर २०२२ रोजी सकाळी ठीक १०.०० वा. रूम नं. १८ मध्ये "महाराष्ट्रातील समाजसुधारकांचा इतिहास" या पेपरवर सरप्राईज टेस्ट आयोजित केली जाणार आहे. तरी सर्व विद्यार्थ्यांनी टेस्टसाठी तयारीनिशी उपस्थित रहावे. सदरची टेस्ट एकदाच होणार असल्यामुळे सर्व विद्यार्थ्यांची उपस्थिती अनिवार्य आहे अन्यथा होणाऱ्या शैक्षणिक नुकसानीस महाविद्यालय जबाबदार राहणार नाही याची कृपया सर्वांनी नोंद घ्यावी.

प्रा.अश्विनी खवळे

डा. एस. आर. कट्टीमनी

विभाग प्रमुख,
इतिहास विभाग,
विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर (स्वायत्त)

Akshavle

9/10

“ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार ”

-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

Akash madhuri Karkar
Suppliment No. :

Roll No. 4469:

Class : B.A (A)

Signature
of
Supervisor

Subject : HSRM

Test / Tutorial No. :

Div. : Arts

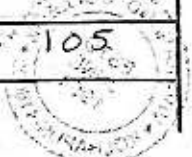
19 व्या ज्ञानकाळ्या पुर्वीची महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती

प्रस्तावना :

भारतीय संघराज्यातील महाराष्ट्र हे एक महत्त्वपूर्ण राज्य आहे. इतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, धार्मिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील आपले विभिन्नत्व महाराष्ट्राने निर्माण केले आहे. त जपून घेवले आहे. अशा या विभिन्नत्वाने नटलेल्या स्वतंत्र महाराष्ट्रराज्याची निर्मिती 1 मे 1960 रोजी भाषावार प्रांतरचनेच्या नुसार झाली.

ब्रिटीशांनी 1775-1818 या दशकाने मराठ्यांशी 3 युद्धे केले. 1818 मध्ये मराठ्यांचे राज्य कोणीज केले. सध्याच्या महाराष्ट्राचा विक्रम आणि मराठवाडा सोडून इतर भाग ब्रिटीशांची प्रेसिडेन्सीचा एक भाग होता. बॉम्बे प्रेसिडेन्सीला मराठीत मुंबई इलाहा असे म्हणत. आजचे नागपूर, सातारा व कोल्हापूर हे त्या काळात विविध प्रांथातील काठ्या नावाने होते. 1853 साली नागपूर महाराष्ट्र प्रांतात सामील करण्यात आले. मराठवाडा निजामाच्या अंमलाखाली राहिला.

15 ऑगस्ट 1947 रोजी भारत स्वतंत्र झाल्यानंतर भाषावार प्रांतरचनेची निर्मिती होऊ लागली. परंतु भारत सरकारने मुंबईसह महाराष्ट्र राज्य निर्मितीस विरोध दर्शविला. केंद्र सरकारच्या या पवित्रावरून मराठी जनतेत खोब उमळली. अखेर 105

जगांच्या बळिदानानंतर संयुक्त महाराष्ट्र चळवळी यश येऊन महाराष्ट्राचे सद्यःचे प्रमुख भौगोलिक विभाग कोकण, मराठवाडा पश्चिम महाराष्ट्र, दक्षिण महाराष्ट्र, उत्तर महाराष्ट्र व विदर्भ हाकत्र करून सद्यःच्या मराठी भाषिक महाराष्ट्राची रचना करण्यात आली.

ब्रिटीशांच्या आगमनामुळे या देशात नव्या विचारांचे वारे वाहू लागले. पश्चात्य शिक्षण, औद्योगिक क्रांतीमुळे झालेले बदल देखावळीच्या साधनांमध्ये झालेली वाढ यामुळे माध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली. त्यामुळे अंधमद्धा, रुढी-परंपरा जाती-व्यवस्था यावर आघात होऊन सामाजिक, राजकीय आर्थिक, धार्मिक व सांस्कृतिक क्षेत्रांमध्ये साधारणचे वारे वाहू लागले.

आर्थिक परिस्थिती

या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था ही प्रमुख्याने शेतीप्रधान व त्यावर आधारित होती. अर्थव्यवस्था उद्योगा बंध्यावर आधारित होती. शेती हाच सर्वात मोठा व्यवसाय होता. प्रत्येक बोट हे स्वयंपूर्ण होते. स्वयंपूर्ण अर्थव्यवस्था गामव्यवस्था प्राचीन काळापासून ते इंग्रजांच्या राजवटीपर्यंत महाराष्ट्रातील अर्थव्यवस्था ही स्वयंपूर्ण होती. गामव्यवस्था वारजा ह्या क्षेत्रातच पूर्ण केल्या जात असत. शेती व त्यावर आधारित उद्योगाबाबत होते. वस्तुविनिमयाच्या माध्यमानुन आर्थिक व्यवहार करत असत. पाटिल व कुलकर्णी हे गावाचे उभय असत. त्यांच्यावर गावाचे संरक्षण करणे शेतसाय वसूल करणे, न्यायदान करणे इ. जबाबदाऱ्या असत.

१) बकूतेदारी अकूतेदारी :-

शेती हा गावाचा उभूठा व्यवसाय होता. शेती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा बकूतेदारांचा वर्ग हे सुकमीकावेत अवकाशाने उरसे. कुंभार, लोहार, लुहार, चांभार, महार, मांगी तशेच जोशी, मुलशी इ. बकूतेदारांना करून उरसे म्हटले जाई तट, तेली, तांबोळी, शिंपी, वागी, धनगर, सोनार जंगम इ. अकूतेदारांनी नरु उरसे म्हटले जाई. गावकऱ्यांच्या सर्व वारजा या क्षेत्रातच पूर्ण होत असत म्हणून तत्कालीन वेडा ही स्वयंपूर्ण होती.

11) शेतकऱ्यांची स्थिती :

19 व्या शतकात निसर्गावर आधारित म्हणजेच जावसाच्या जाग्यावर शेत करी केली जात असे. शेतकऱ्यांकडून मूळी उत्पान्नाच्या 1/3 इतका कर घेतला जात असे. नैसर्गिक आपत्तींना तोंड द्यावे लागत. पाऊस, इंधण, शेणखि यांमुळे शेतकऱ्यांचे फार नुकसान होई. धरतीक सर्व सदस्य काम करून सुद्धा शेतकरी सुखी होत असे.

12) व्यापार, उद्योग, व्यवसाय

शिवकाळात व्यापार, उद्योग, व्यवसाय यांकरिता शिवाजी यांनी जागीवपुष्पक लक्ष दिले परंतु पेशवाईच्या काळात उद्योग, व्यवसाय यांची कमी उमाणात विकास झाला. शमचवरील सततची युद्धाची परिस्थिती, कटमार यामुळे उद्योगांचे इवधिलेले आहे.

13) बाजारपेठा :

शेत व महाजन यांच्या ताब्यात बाजारपेठा असत. शेत मालाचे वितरण, उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते. शिवकाळात उद्योगांचे, व्यापार, बाजारपेठा यांना अरक्षण दिले होते, परंतु पेशवाईच्या काळात त्यांचा आस्पाव कमी झाला. त्यामुळे शेजाऱ्या आगमनामुळे व्यापार, उद्योग, व्यवसाय यांची जास्त झाली.

ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार "

-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

Signature
of
Supervisor

Suppliment No. : गणेश चंडीत पोवार

Roll No. : 4550

Class : B.A II

Subject : H.S.R.M

Test / Tutorial No. : I

Div. :

१९ व्या शतकातील महाराष्ट्राची अग्रिक परिस्थिती स्पष्ट करा.

भारतीय संघराज्यातील महाराष्ट्र हे एक महत्वपूर्ण राज्य आहे. ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, धार्मिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील आपले विभिनत्व महाराष्ट्राने निर्माण केले आहे व जपून ठेवले आहे. अशा या विभिनत्वाने महाराष्ट्राची स्वतंत्र महाराष्ट्र राज्याची निर्मिती १ मे १९६० रोजी आषाढ प्रांतरचनेचा नुसार झाली.

ब्रिटिशांनी १७७५, १८१८ या दशकाने मराठ्यांशी उभे उभे केले व १८१८ मध्ये मराठ्यांचे राज्य फीज केले. ब्रिटिशांच्या महाराष्ट्राचा विभाग आणि मराठवाडा सोडून उत्तर भाग ब्रिटिशांच्या प्रसिडन्सीचा एक भाग होता. बॉम्बे प्रेझिडन्सी हे त्या काळात विविध संस्थानिकांच्या ताब्यात होते. १८५३ साली नामापूर्व मध्ये प्रांतात कुर्यात आले मराठवाड्यात निजमांच्या अमलदारांनी शाहिला.

१५ ऑगस्ट १९४७ रोजी भारत स्वतंत्र झाल्यानंतर आषाढ प्रांतरचनेची निर्मिती होऊ लागली. परंतु भारत स्वतंत्र झाले तरी महाराष्ट्र राज्य निर्मितीस विशेष हजेरिले. केवळ वस्तुस्थिती या पावित्र्यावरून मराठी जनतेत कोणता असलला. अखेर १९५५ जणांच्या वलिचानानंतर संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीस अशा यत्न महाराष्ट्राचे सध्याचे प्रमुख भौगोलिक विभाग कोकण, मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्र, दक्षिण महाराष्ट्र, उत्तर महाराष्ट्र, विदर्भ प्रकृत ब्रिटिशांच्या मराठी अग्रिक महाराष्ट्राची रचना करण्यात आली.

ब्रिटिशांच्या आगमनामुळे या देशात नव्या विद्यांची वारे वाहू लागले. पाश्चात्य शिक्षण, औद्योगिक क्रांतीमुळे झालेले बदल दखतल्याच्या साधनांमध्ये झालेली वाढ यामुळे महत्त्व वर्गाची निर्मिती होऊ लागली.

त्यामुळे अंधश्रद्धा, रुढी परंपरा जती व्यवस्था यावर आघात होऊन सामाजिक
 राजकीय, आर्थिक, रुढी परंपरा जती व्यवस्था यावर आघात होऊन सामाजिक
 घडून आलेल्या या राजकीय परिवर्तनाचे दुर्भाग्य परिणाम भारतावर आले.
 भारतात गव्या युगाची सुरुवात झाली इंग्रजी राजवटीमुळे महाराष्ट्राच्या सामाजिक
 आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक जीवनामध्ये बदल झाला वी व्यवस्था, रुढी, प्रथा
 परंपरा चाळीरीती यामध्ये बोधल्या गेलेल्या समाजाला पश्चात्यांचे आधुनिक
 वैज्ञानिक, प्रगत पुरोगामी, विचार महाराष्ट्राला अवगत आले. राजकीय
 सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक जीवनातील आधुनिक व प्रगत
 असणाऱ्या विविधांचे विचार स्विकारल्या शिवाय महाराष्ट्रातील समाजाचा
 व्यतीगण विकास होणार नाही याची जाणीव महाराष्ट्रातील नवशिक्षित मध्यम
 वर्गीला व समाज रुढासोनी झाली.

आर्थिक परिस्थिती :-

या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था ही प्रामुख्याने शेती प्रधान
 व त्यावर आधारित असणाऱ्या उदसोगांधक्यावर आधारित होती. शेती हाच
 अर्वात मोठा व्यवसाय प्राचीन काळापासून ते इंग्रज राजवटी पर्यंत महाराष्ट्रातील
 अर्थव्यवस्था ही स्वयंपूर्ण होती. ग्रामस्था वारजा त्या खेड्यातच पूर्ण केल्या
 जात असत. शेती व कुस्त असत पाटील व कुलकुणी हे गावाचे प्रमुख
 असतात त्यांच्यावर गावाचे संरक्षण करणे, वीतसार वसुल करणे, व्यावधान
 करणे हे जबाबदारी असे.

वसुलेदारी, अळुलेदारी :-

शेती हा गावाचा प्रमुख व्यवसाय होता. शेती व शेतकुज्या
 मदत करणारे वसुलेदारांचा वी मुकुमेकांवर अवलंबून असे. कुंभार, लोहर, खुतार
 म्हर, मांग, तराळ, जोशी, कुलाणी वसुलेदारांणी करु असे म्हटले जाई. शेत
 घरज त्या खेड्यातच पूर्ण होत असत. म्हणून तात्कालीन जेडी ही स्वयंपूर्ण होती.

शेतकुज्यांची स्थिती :-

१९ व्या शतकात निसर्गावर आधारित म्हणजेच पविशाच्या
 पाण्यावर शेती केली जात असे शेतकुज्यांकडून मुळी उत्पन्नाच्या १/३ इतका
 कर घेतला जात असे नैसर्गिक आपत्तीना तोंड द्यावे लागत, पाऊस,
 दुष्काळ, रोगरहित यामुळे शेतकुज्यांचे फार नुकसान होई. घरातील सर्व व्यवस्था
 काम करून सुद्धा शेतकुजी स्वयंपूर्ण होत असे.

व्यापार, उद्योग, व्यवसाय :-

शिवकालात व्यापार, उद्योग व्यवसाय यामुळे ही शिवाजी यांनी जाणीवपूर्वक लक्ष दिले परंतु पेशवाईच्या कालात उद्योग व्यवसाय याचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्याच्याबरोबर शेततऱ्हे सुद्धाची परिस्थिती, लुटमार यामुळे उद्योगांचे व बवधारणा झाले.

आधुनिक महाराष्ट्रातील समाजसुधारणा व समाजसुधारक

बाजारपेठा :-

शेत व सहजन यांच्या बाजारपेठा असत. शेती मालाचे वितरण उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते शिवकालात उद्योगांबरोबर व्यापार व बाजारपेठा यांना प्रेरणा दिले होते परंतु पेशवाईत कालात यांचा आश्रय कमी झाला त्यामुळे इंग्रजांच्या व्यापार उद्योग व्यवसाय यांचा विकास झाला.

9
10

Pharke

8
10

" ज्ञान, विज्ञान आणि सुरंकर यांसाठी शिक्षण प्रसार "

-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

Name - Aishwarya Yalppa Toagal

SUPPLIMENT

Signature
of
Supervisor

Suppliment No. :

Subject : H.S.R.M

Roll No. : 4584

Test / Tutorial No. :

Class : B.A II Year

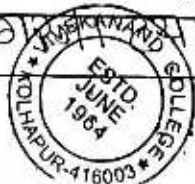
Div. :

19 व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती स्पष्ट करा.

या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था ही प्रामुख्याने शीतीप्रधान व त्यावर आधारित असणाऱ्या उद्योगधंद्यावर आधारित होती. शीती हाच सर्वात मोठा व्यवसाय होता. प्रत्येक खेड हे स्वयंपूर्ण होते. स्वयंपूर्ण अर्थव्यवस्था, ग्रामव्यवस्था प्राचीन काळापासून ते बंगलांच्या राजवटी पर्यंत महाराष्ट्रातील अर्थव्यवस्था ही स्वयंपूर्ण होती. ग्रामस्थांच्या गरजा त्या खेड्यातच पूर्ण केल्या जात असत. शीती व त्यावर आधारित उद्योगधंदे होते. वस्तुविनिमयाच्या माध्यमातून आर्थिक व्यवहार करत असत. पाटील व फुलकणी हे गावचे प्रमुख असत त्यांच्यावर गावाचे संरक्षण करणे, शेतसारा वसूल करणे, व्याथदान करणे इ. जबाबदारी असे.

१. बलुतेदारी , अलुतेदारी :-

शीती हा गावचा प्रमुख व्यवसाय होता शीती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा बलुतेदारीचा वर्ग हे कामेकांवर अवलंबून असे. कुंभार, लोहार, सुतार, चांभार, महार, मांग, तदाळ, जोडणी, मुलाणी इ. बलुतेदारांना फार असे म्हटले जाई. तर तेली, तांबोळी, शिंपी, वाणी, धनगर, सीनार, जंगम इ. अलुतेदारांनी फार असे म्हटले जाई. गावकऱ्यांच्या सर्व गरजा सा खेड्यातच पूर्ण होत असत.

म्हणून तत्कालीन खेडी ही स्वयंपूर्ण होती.

२. शेतकऱ्यांची स्थिती :-

१९ व्या शतकात निसर्गावर आधारित म्हणजेच पावसाच्या पाव्यावर शेतकी केली जात असे. शेतकऱ्यांकडून पक्क्या उत्पान्नाच्या ५/३ इतका कर घेतला जात असे. नैसर्गिक आपत्तींना तोंड द्यावे लागत पाऊस, दुष्काळ, रोगराई यामुळे शेतकऱ्यांचे फार चुकसान होई. घरातील सर्व सदस्य काम करून शुद्धा शेतकरी सुखी होत नसे.

३. व्यापार, उद्योग, व्यवसाय :-

शिवकाळात व्यापार, उद्योग, व्यवसाय याकडे छ. शिवाजी यांनी जाणीवपूर्वक लक्ष दिले. पण पेशवाईच्या काळात उद्योग व्यवसाय यांचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्यानंतरचे संततची सुद्धाची परिस्थिती, लूटमार यामुळे उद्योगांघडे डव-घाईला आले.

४. बाजारपेठा :- शीट व महाजन यांच्या नावात बाजारपेठा असत. शेतकी मालाचे वितरण, उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते. शिवकाळात उद्योगघाटे, व्यापार, बाजारपेठा यांना संरक्षण दिले जाते होते. पण पेशवाईच्या काळात यांना संरक्षण दिले होते. पण पेशवाईच्या आख्य कमी झाला. त्यामुळे इंग्रजांच्या आगमनामुळे व्यापार, उद्योग, व्यवसाय यांचा ह्रास झाला.

9
10

“Bhavle” ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार

-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साबुंबे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

Signature of Supervisor	
Subject	: HSRM
Test / Tutorial No.	: Assignment
Div.	

Name: Soham Vilas Bhasale

Suppliment No.:

Roll No. : 4409

Class : B.A.S.Y

प्र. 1 19 व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती स्पष्ट करा.

भारतातील संघराज्यातील महाराष्ट्र हे एक महत्त्वपूर्ण राज्य आहे. भूनिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, सामाजिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील आपले विभिन्नत्व महाराष्ट्राने निर्माण केले आहे. व जपून ठेवले आहे. आशा या विभिन्नत्वाचे नटलेल्या स्वतंत्र महाराष्ट्रा सज्याची निर्मिती 9 मे 1960 रोजी भाषावर प्रांतरचनेच्या गुन्कार झाली.

ब्रिटिशांनी 1905, 1912 च्या दरम्यान मराठ्यांनी उचलले केले व इ.स. 1914 मध्ये मराठ्यांचे राज्य काबीज केले. सध्याच्या महाराष्ट्राचा विदर्भ आणि मराठवाडा-कोकण इतर भाग ब्रिटिशांच्या प्रिन्सिपॅल्टीचा एक भाग होता. वॉम्बे कोल्हापूरचा हे त्या काळात विविध अस्थानिकांच्या ताब्यात होते 1953 च्या नागपुर मध्य प्रांतात समाविष्ट करण्यात आले मराठवाड्यात निजमांच्या आमेव त्याची राहिली.

94 ऑगस्ट 1956 रोजी भारत स्वतंत्र झाल्यानंतर भाषावर प्रांतरचनेची निर्मिती होऊ लागली परंतु भारत सरकारने मुंबईत महाराष्ट्र राज्य निर्मितीस विरोध दर्शविला. कुद्रे सरकारच्या या पवित्रावरून मराठी जनतेत दगोष उरल्याचा 905 जथांच्या कनिदा नानंतर संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीस

यश येऊन महाराष्ट्राने स्वध्याचे प्रमुख भौगोलिक विभाग कोकण, मराठवाडा पश्चिम महाराष्ट्र, दक्षिण महाराष्ट्र व उत्तर महाराष्ट्र, विदर्भ मुळ स्वध्याच्या मराठी भाषिक महाराष्ट्राची रचना करण्यात आली.

ब्रिटिशांच्या आगमनामुळे आदेशात नव्या विद्यार्थीचे वारे वाहु लागले पाश्चात्य शिक्षण, उद्योगिक कांतीमुळे झालेले बदल, दळणवळणाच्या साधनांमध्ये झालेली वाढ यामुळे मध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली. त्यामुळे मध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली. त्यामुळे अंधश्रद्धा रूढी परंपरा जाती व्यवस्था यावर आधारित हेऊन सामाजिक वाजकीय अर्थिक, धार्मिक व सांस्कृतिक क्षेत्रांमध्ये सुधारणेचे वारे वाहु लागले. हेऊन झालेल्या आराधकीय परिवर्तनाचे पुरवामी परिणाम भारतावर झाले भारतात नव्या युगाची सुरुवात झाली. इंग्रजी राजकीय मुळे महाराष्ट्राच्या सामाजिक, अर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक जीवनामध्ये बदल झाला वर्ग व्यवस्था जाती व्यवस्था, रूढी प्रथा परंपरा चाळीरीती यामध्ये बांधल्या गेलेल्या सामाजिक पात्रांच्या यांचे आधुनिक वैज्ञानिक, प्रगत पुरोगामी विचार महाराष्ट्राच्या अवगत झाले. साधकीय सामाजिक, धार्मिक, अर्थिक सांस्कृतिक जीवनातील आधुनिक व प्रगत असणाऱ्या ब्रिटिशांचे विचार विचारना शिवाय महाराष्ट्रातील सामाजिक सर्वांगीण विकास होणार नाही याची जाणीव महाराष्ट्रातील नवशिक्षित मध्यम व समाज सुधारकांना झाली.

आर्थिक परिस्थिती -

या काळात महाराष्ट्राची आर्थिकवस्था ही प्रामुख्याने शेतीप्रधान व त्यावर आधारित असणाऱ्या उद्योगधंद्यावर आधारित होती. शेती हाच सर्वात मोठा व्यावसाय होता प्रत्येक छेडे स्वयंपूर्ण होते. ग्रामसंस्था शारजा ह्या खेड्यातच पूर्ण केल्या जात असत. शेती व करत असत पारिथ व कुपकुप हे गावांचे प्रमुख असतात. त्यांच्यावर गावचे सारंक्षण करणे, शेतसावा वसुल करणे, न्यायदान करणे इत्यादी जबाबदारी असे.

१) वसुलेदारी, अनुतेदारी -

शेती हा गावाचा प्रमुख व्यवसाय होता. शेती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा वसुलेदारीच्या वर्ग मुळमेळावर अवलंबून असे.

कुंभार, लोहार, सुतार, चांभार, महार, मांग, तराळ, जोशी, मुन्हाणी व लोहारानी कारा असे म्हटले जाते सर्व कारा या ह्या खेळ्यातच पुढे होत असून म्हणून तत्काळीन खेडी ही संकथपुर्ण होती.

2) खेतकऱ्यांची स्थिती -

9e व्या शतकात निरवशित आधारित म्हणजेच पावसाच्या पाण्यावर होती जेव्हा जात असे खेतकऱ्यांकून म्हणून उत्पन्नाच्या 9/3 इतका कर होतया जात असे नैसर्गिक आपत्तीना तोंड द्यावे लागत, पाऊस, दुष्काळ, रोगाई यामुळे खेतकऱ्यांचे कार नुकसनास होई घरातील सर्व सदस्येय कार काम करून बहुधा खेतकरी सुधी होती असे.

3) व्यापार, उद्योग, व्यवसाय -

शिवकाळत व्यापार, उद्योग व्यवसाय थाकडे छ. शिवाजी महाराज यानी जाणीवपूर्वक लक्ष दिले परंतु पेशवाईच्या काळात उद्योग व्यवसाय यांचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्याचा विशेषर शततची सुधारणी परिस्थिती, मुटमार यामुळे उद्योगांद् उदयित्या आले.

आधुनिक महाराष्ट्रातील समाज सुधारणा व समाज-सुधारक

4) बाजारपेठा -

शेठ व महाराज यांच्या बाजारपेठा असत होती आपापच वितरण उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते शिवकाळात उद्योगांद् व्यापार बाजारपेठा यांना संरक्षण दिले होते परंतु पेशवाईत काळात यांचा आक्षय कमी झाला त्यामुळे त्यामुळे इंग्रजांच्या व्यापार उद्योग व्यवसाय यांचे उत्पन्न झाला.

नात - सानिका अरुवा पाटील

9
10

9/10/2024

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार"

-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साबुखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

Signature
of
Supervisor

Suppliment No. : ~~1000~~ assiment

Roll No. : 4539

Class : B.A. II [s.y]

Subject : H.S.R.M

Test / Tutorial No. :

Div. :

9. 19 व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती स्पष्ट करा.

प्रस्तावना

भारतीय संघराज्यातील महाराष्ट्र हे एक महत्त्वपूर्ण राज्य आहे. ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, धार्मिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील आपले विशिष्टत्व महाराष्ट्राने निर्माण केले आहे. वजपून ठेवले आहे. अशा या विशिष्टत्वाने नटलेल्या स्वतंत्र महाराष्ट्र राज्याची निर्मिती 9 मे 1960 रोजी माघावार प्रांतरचनेच्या नुसार झाली.

ब्रिटिशांनी 1774-1818 या दरम्यान मराठ्यांशी युद्धे केली व इ.स 1818 मध्ये मराठ्यांचे राज्य काबीज केले. सध्याच्या महाराष्ट्राचा विद्वभ आणि मराठवाडा सोडून इतर भाग ब्रिटिशांच्या प्रेसिडेन्सीच्या एक भाग होता. लॉम्बे प्रेसिडेन्सीला मराठी मुंबई इलाखा असे म्हणतात. आजचे नागपूर, सातारा व कोल्हापूर हे त्या काळात विविध संस्थानिकांच्या ताब्यात होते. 1853-54 साली नागपूर मध्य प्रांतात सामील करण्यात आले. मराठवाडा निजामाच्या ताब्यात राहिले.

95 ऑगस्ट १९४७ रोजी भारत स्वतंत्र होण्यानंतर भाषावर प्रांतरचनेची निर्मिती होऊ लागली परंतु भारत सरकारने मुंबईसह महाराष्ट्र राज्य निर्मितीस विरोध दर्शविला. केंद्र सरकारच्या या पावित्र्यापलून मराठी जनतेत दोग्ध उसळला. अखेचा १०५ जनान्या बनिवानानंतर संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीस यश येऊन महाराष्ट्राचे सध्याचे प्रमुख भौगोलिक विभाग कोकण, मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्र, दक्षिण महाराष्ट्र, उत्तर महाराष्ट्र, विदर्भ एकत्र करून सध्याच्या मराठी भाषिक महाराष्ट्राची रचना करण्यात आली.

ब्रिटिशांच्या आगमनामुळे या देशात नव्या विचारांचे वारे वाहू लागले. पश्चात्य शिक्षण, औद्योगिक क्रांतीमुळे आलेले बदल, दळणवळण साधनांमध्ये झालेली वाढ यामुळे मध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली. त्यामुळे मंडळश्रद्धा, रूढी, परंपरा, जाती व्यवस्था यावर आघात होऊन सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, धार्मिक व सांस्कृतिक क्षेत्रांमध्ये सुधारणेचे वारे वाहू लागले.

१९ व्या शतकातील महाराष्ट्र

१९ व्या शतकात महाराष्ट्राच्या इतिहासात महत्त्वपूर्ण व वैशिष्ट्यपूर्ण स्थान आहे. छत्रशिवाजी महाराजांची स्थापन केलेले हिंदवी स्वराज्य १८१८ मध्ये दुसऱ्या बान्नीराव पेशवांचे अदुरदर्शी कारकिर्दीमुळे नष्टासोबत गेले. महाराष्ट्रात घडून आलेल्या या राजकीय परिवर्तनाचे दुर्गामी परिणाम हे संपूर्ण भारतावर झाले. भारतात नव्या युगाची सुरुवात झाली. इंग्रजी राजवटीमुळे महाराष्ट्राच्या सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक जीवनामध्ये बदल झाला. वर्गव्यवस्था, जातीव्यवस्था, रूढी, प्रथा, परंपरा, चालीरीती यामध्ये बांधल्या गेलेल्या समाजाला पश्चात्यांचे आधुनिक, वैज्ञानिक, प्रगत पुरोगामी, विचार महाराष्ट्राला अवगत झाले. राजकीय, सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक, सांस्कृतिक जीवनातील आधुनिक व प्रगत विकास होणार नाही याची जाणीव महाराष्ट्रातील वशिद्ध मध्यम वर्गाला व समाज सुधारकांना झाली.

परिणामी जुन्या चाळिरीती रुढी, परंपरा, अंधश्रद्धा, जाती व्यवस्था इ. वर टिका होऊ लागली, यातूनच इंग्रजांच्या मदतीने महाराष्ट्रात समाज सुधारणांना सुरुवात झाली. त्यामुळे इंग्रजांचे मदतीचे अनुकरण करण्यास भारतीयांनी सुरुवात केली. ख्रिश्चन मिशनऱ्यांची चाळविलेल्या सामाजिक, धार्मिक, शैक्षणिक सुधारणांमध्ये भारतातील समाज सुधारकांनी सहभाग घेण्यास सुरुवात केली. योडव्यात महाराष्ट्रातील राजकीय सत्तेचा बदल झाला. तो संपूर्ण हिंदुस्थानच्या इतिहासावर दुरगामी परिणाम करणारा ठरला. यातूनच महाराष्ट्रातील आधुनिक युगाची सुरुवात झाली. म्हणूनच १९ व्या शतकाच्या प्रारंभीची महाराष्ट्रातील राजकीय, सामाजिक, धार्मिक, व सांस्कृतिक स्थिती अध्यासणे येथे क्रमप्राप्त ठरते.

राजकीय परिस्थिती -

१९व्या शतकाच्या प्रारंभी भारताने इतिहासात राजकीय, सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक, सांस्कृतिक जीवनात बदल झाले. कारण संपूर्ण हिंदुस्थानावर मराठ्यांची सत्ता होती. त्या मराठी सत्तेचा इंग्रजांनी १८१८ मध्ये पराभव केला. ६ जुलै १८१८ रोजी छ. शिवाजी महाराजांची हिंदवी स्वराजाची स्थापना केली. शिवरायानंतर छत्रपती संभाजी महाराजांनी १६२०-१६२९ या काळात स्वराज्याची सुरा सांभाळली. परंतु छ. संभाजीला मुघल सरदार शेख निजाम याने पकडले. व ११ मार्च १६२९ रोजी त्यांची अमानुषपणे हत्या केली. यानंतर मुघल सम्राट औरंगजेबाच्या मृत्यूपर्यंत २० फेब्रुवारी १७०७ पर्यंत मराठ्यांनी राजाराम व ताराबाई यांच्या नेतृत्वाखाली स्वराज्याचे रक्षण केले.

मराठ्यांच्या यादवी युद्धांमध्ये छ. संभाजी पुत्र शारहूयांनी ताराबाईचा खेड येथे पराभव केला. त्यांनी सातारा येथे राजधानी निर्माण केली. व ताराबाईंनी कोल्हापूर येथे दुसरी राजधानी निर्माण केली. अशा प्रकारे इ. स १७०२ मध्ये मराठ्यांची दोन सत्ता केंद्र स्थापन झाली. छ. शाहूच्या काळात पेशव्यांनी आपल्या कर्तबगारीने संपूर्ण भारतावर आपले वर्चस्व निर्माण केले.

१९ व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती :-
या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था

ही प्रामुख्याने शेती प्रधान व त्यावर आधारित असणाऱ्या उद्योगांच्यावर आधारित होती. शेती हाच सर्वात मोठा व्यवसाय होता. प्रत्येक खेड हे स्वयंपूर्ण होते. स्वयंपूर्ण अर्थव्यवस्था, ग्राम व्यवस्था प्राचीन काळापासून ते इंग्रजांच्या राजवटीपर्यंत महाराष्ट्रातील अर्थपूर्ण केल्या जात असत. शेती व त्यावर आधारित उद्योगांचे होते. वस्तुविनिमयाच्या माध्यमातून आर्थिक व्यवहार करत असत. पारितोष्य कुलकर्णी हे गावाचे प्रमुख असत. त्यांच्यावर गावाचे संरक्षण करणे शेतसारा वस्तु करणे. व्यायदान करणे. इत्यादी जबाबदारी

१) बलुतेदारी, अलुतेदारी :- शेती हा गावाचा प्रमुख व्यवसाय होता. शेती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा बलुतेदारी सर्व हे एकमेकांवर अवलंबून असे. कुंभार, मोहार, सुतार, चांभार, मेहार, मांग, तराळ, जोशी, मुल्गाणी इ. बलुतेदारांना करणे असे म्हटले जाई. तर तेली, तांबोळी, शिंपी, वाठी, धनगर, सोनार, जंगम इ. अलुतेदारांनी नारणे असे म्हटले जायचे. गावकऱ्यांच्या सर्व गरजा त्या खेड्यातच पूर्ण होत असत म्हणून तत्कालीन खेडी ही स्वयंपूर्ण होती.

२) शेतकऱ्यांची स्थिती :- १९ व्या शतकात निसर्गावर आधारित म्हणजेच पावसाच्या पाण्यावर शेती केली जात असे. शेतकऱ्यांकडून एकूण उत्पन्नान्या १/३ रक्कम घेतल्या जात असे. शेतकऱ्यांकडून नैसर्गिक आपत्तींना तडो द्यावे लागत. पाऊस, दुष्काळ, रोगांदा, यामुळे शेतकऱ्यांचे फार नुकसान होई. घरातील सर्व सदस्य काम करणे म्हणून शेतकरी तत्कालीन मुख्य होते नसे.

व्यापार, उद्योग, व्यवसाय :-

शिवकाळात व्यापार, उद्योग, व्यवसाय यांमध्ये लहान शिवाजी यांनी जाणीवपूर्वीक लक्ष दिले. परंतु पेशवारांच्या काळात उद्योग व्यवसाय यांचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्याच बरोबर सततची युद्धाची परिस्थिती, लुटमार यामुळे उपयोगधंदे उध्वस्त झाले.

बाजारपेठा :-

शेती व महाजन यांच्या ताब्यात बाजारपेठा असत. शेती साबाचे वितरण, उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते. शिवकाळात उद्योगधंदे, व्यापार, बाजारपेठा यांना संरक्षण दिले होते. परंतु पेशवारांच्या काळात त्यांच्या आश्रय कमी झाला. त्यामुळे राज्यांच्या आगमनामुळे व्यापार, उद्योग, व्यवसाय यांचा न्हास झाला.

9
10

ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार
- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Signature of Supervisor

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha's VIVEKANAND COLLEGE (Autonomous), KOLHAPUR

Class B.A.-II Div --- Roll No. 4548
Supplement No. Name - Sanika Ravindra Powar Subject H.S.R.M
Test / Tutorial No. Assignment NO. 1

प्र. 19 व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती स्पष्ट करा.
प्रस्तावना -

भारतीय संघराज्यातील महाराष्ट्र हे एक महत्वपूर्ण राज्य आहे. ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, धार्मिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील आपले विभिन्नत्व महाराष्ट्राने निर्माण केले आहे. व जपून ठेवले आहे. अशा या विभिन्नत्वाने नटलेल्या स्वतंत्र महाराष्ट्र राज्याची निर्मिती 1 मे 1960 रोजी भाषावर् प्रांतरचनेच्या नुसार झाली.

ब्रिटीशांनी 1775 - 1818 या दशकामध्ये मराठ्यांशी युद्धे केली व इ.स. 1818 मध्ये मराठ्यांचे राज्य काबीज केले. सध्याच्या महाराष्ट्राचा विदर्भ आणि मराठवाडा सोडून इतर भाग ब्रिटीशांच्या प्रेसिडेन्सीचा एक भाग होता. बॉम्बे प्रेसिडेन्सीचा मराठीत मुंबई इलाखा असे म्हणत. आजचे नागपूर, सातारा व कोल्हापूर हे त्या काळात विविध संस्थानिकांच्या ताब्यात होते. 1853 साली नागपूर मध्य प्रांतात सामील करण्यात आले. मराठवाडा निजामांच्या अंमलाखाली राहिले.

15 ऑगस्ट 1947 रोजी भारत स्वतंत्र झाल्यानंतर भाषावर् प्रांतरचनेची निर्मिती होऊ लागली. परंतु भारत सरकारने मुंबईसह महाराष्ट्र राज्य निर्मितीस विरोध दर्शविला. केंद्र सरकारच्या या पावित्र्यावरून मराठी जनतेत दहोम उसळला. अखेर 106 जणांच्या छळिदानानंतर संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीस यश येऊन महाराष्ट्राचे सध्याचे प्रमुख भौगोलिक विभाग कोकण, मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्र, दक्षिण महाराष्ट्र, उत्तर महाराष्ट्र व विदर्भ एकरू करून सध्याच्या मराठी

भाषिक महाराष्ट्राची स्चना करण्यात आली.

ब्रिटीशांच्या आगमनामुळे या देशात नव्या विचारांचे वारे वाहू लागले. पाश्चात्य शिक्षण, औद्योगिक क्रांतीमुळे ज्ञानेने बढलं, दळणवळणाच्या साधनांमध्ये ज्ञानेनी वाढ यामुळे मध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली. त्यामुळे अंधश्रद्धा, रुढी-परंपरा, जाती व्यवस्था यावर आघात होऊन सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, धार्मिक व सांस्कृतिक क्षेत्रांमध्ये सुधारणेचे वारे वाहू लागले.

19 व्या शतकातील महाराष्ट्र -

19 व्या शतकात हे महाराष्ट्राच्या इतिहासात महत्त्वपूर्ण व वैशिष्ट्यपूर्ण स्थान आहे. स्व. शिवाजी महाराजांनी स्थापन केलेली हिंदवी स्वराज्य 1818 मध्ये दुसऱ्या धाजीराव पेशव्यांच्या अदुरदर्शी कारकीर्दीमुळे - हासाळ ठेवले. महाराष्ट्रात आधुनिक महाराष्ट्रातील समाजसुधारणा व समाज-सुधारक घडुन आलेल्या या राजकीय परिवर्तनाचे दुरगामी परिणाम हे संपूर्ण भारतावर झाले. भारतात नव्या युगाची सुरुवात झाली. इंग्रजी राजवटीमुळे महाराष्ट्राच्या सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक जीवनामध्ये बदल झाला. पूर्ण व्यवस्था, जाती व्यवस्था, रुढी, प्रथा, परंपरा, चालीरिती यामध्ये बांधल्या गेलेल्या समाजाला पाश्चात्यांचे आधुनिक, वैज्ञानिक, प्रगत, पुरोगामी, विचार महाराष्ट्राला अवगत झाले. राजकीय, सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक, सांस्कृतिक जीवनातील आधुनिक व प्रगत झसणाऱ्या ब्रिटीशांच्या विचार स्विकारल्या शिवाय महाराष्ट्रातील समाजाचा सर्वांगीण विकास होणार नाही याची जाणीव महाराष्ट्रातील नवाशीहीत मध्यम वर्गाला व समाज सुधारकांना झाली.

परिणामी पुण्या चालीरिती रुढी, परंपरा, अंधश्रद्धा, जाती व्यवस्था इ. वर टिका होऊ लागली. यातुनच इंग्रजांच्या मदतीने महाराष्ट्रात समाज सुधारकांना सुरुवात झाली त्यामुळे अनुकरण करण्यास भारतीयांनी सुरुवात केली. अश्विन

मिशन-यांनी चालवलेल्या सामाजिक, धार्मिक, शैक्षणिक सुधारणांमध्ये भारतातील समाज सुधारकांनी सुद्धा सहभाग घेण्यास सुरुवात केली. थोडक्यात, महाराष्ट्रातील राजकीय सत्तेचा बदल आला. तो संपूर्ण हिंदुस्थानच्या इतिहासावर दुरगामी परिणाम करणारा ठरला. यातूनच महाराष्ट्रामध्ये आधुनिक युगाची सुरुवात झाली. म्हणूनच 19 व्या शतकाच्या प्रारंभीची महाराष्ट्रातील राजकीय, सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक व सांस्कृतिक परिस्थिती अभ्यासणे येथे क्रमप्राप्त ठरते.

19 व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती -

या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था ही प्रामुख्याने शेतीप्रधान व त्यावर आधारित असणाऱ्या उद्योगधंद्यावर आधारित होती. शेती हाच सर्वात मोठा व्यवसाय होता. प्रत्येक खेडे हे स्वयंपूर्ण होते. स्वयंपूर्ण अर्थव्यवस्था, ग्राम व्यवस्था प्राचीन काळापासून ते इंग्रजांच्या राजवटी पर्यंत महाराष्ट्रातील अर्थ व्यवस्था ही स्वयंपूर्ण होती. ग्रामस्थांच्या भरवा ह्या खेड्यातच पूर्ण केव्हा जात असत. शेती व त्यावर आधारित उद्योगधंदे होते. पशुविनिमयाच्या माध्यमातून आर्थिक व्यवहार करत असत. पाटील व कुणकणी हे गावाचे प्रमुख असत. त्यांच्यावर गावाचे संरक्षण करणे, शेतसारा वसुळ करणे, न्यायदान करणे इ. जबाबदारी असे.

अभुतेदारी, मळुतेदारी -

शेती हा गावाचा प्रमुख व्यवसाय होता. शेती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा अभुतेदारांचा वर्ग हे एकमेकांवर अफंभुन असे. कुंभार, कोहार, सुतार, चांभार, मद्यार, मांग, वरळ, जोशी, मुळगी इ. अभुतेदारीचा कारू असे म्हणून जाई. तर तेली, तांबोळी, शिंपी, वागी, धनगर, सोनार, जंगम इ. मळुतेदारांनी नासू असे म्हणून जाई. गावकऱ्यांच्या सर्व गरजा ह्या खेड्यातच पूर्ण होत असत. म्हणून तत्काळीन खेडी ही स्वयंपूर्ण होती.

ब) शेतकऱ्यांची परिस्थिती -

19 व्या शतकात निसर्गावर माघांशित म्हणजेच पावसाच्या पाण्यावर शेती केली जात असे. शेतकऱ्यांकडून एकूण उत्पन्नाच्या $9/13$ इतका फर घेतला जाई. नैसर्गिक आपत्तींना तोंड द्यावे लागत. पाऊस, दुष्काळ, शेजारई यामुळे शेतकऱ्यांचे फार नुकसान होई. घरातील सर्व सक्ष्य काम करून सुद्धा शेतकरी सुखी होत नसे.

3) व्यापार, उद्योग, व्यवसाय -

शिवकाळात व्यापार, उद्योग, व्यवसाय याकडे स्व. शिवाजी यांनी जाणीवपूर्वक लक्ष दिले परंतु पेशवाईच्या काळात उद्योग, व्यवसाय याचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्याचबरोबर सततची युद्धाची परिस्थिती, कुटमार यामुळे उद्योग-धंदे उध्वस्त झाले.

4) बाजारपेठा -

शेटे व महाजन यांच्या ताब्यात बाजारपेठा असत. शेती मात्ताने वितरण, उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते. शिवकाळात उद्योगधंदे, व्यापार, बाजारपेठा यांना संरक्षण दिले होते. परंतु पेशवाईच्या काळात त्यांचा माध्यम कमी झाला. त्यामुळे इंग्रजांच्या आगमनामुळे व्यापार, उद्योग, व्यवसाय यांचा हास झाला.

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार"

शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेचे,

विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर (स्वायत्त)

इतिहास विभाग

गुणपत्रक / मार्कलिस्ट दि. 14/11/2022

वर्ग - बी.ए. - II (HSRM) सेमिस्टर - III

पेपर क्र. - HSRM टेस्ट - थ्यरिप्रॉइज टेस्ट

प्रकरणाचे नाव - 19 व्या शतकातील महत्त्व एकूण गुण - 10

अ.क्र.	रोल नंबर	मिळालेले मार्क्स	अ.क्र.	रोल नंबर	मिळालेले मार्क्स
1	4469	09	10		
2	4550	09	11		
3	4584	08	12		
4	4409	09	13		
5	4548	09	14		
6	4539	09	15		
7			16		
8			17		
9			18		

B. Chavle
विषय शिक्षक स्वाक्षरी

विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर

(स्वायत्त)

इतिहास विभाग

“सरप्राईज टेस्ट” – अहवाल

दि. १४ नोव्हेंबर २०२२

महाविद्यालयाच्या बी. ए. -२ वर्गातील HSRM विषयाच्या विद्यार्थ्यांची सोमवार, दि. १४ नोव्हेंबर २०२२ रोजी “प्रथम दोन प्रकरणावर” या पेपरवर सरप्राईज टेस्ट घेण्यात आली होती. यावेळी १५ विद्यार्थी उपस्थित होते. सरप्राईज टेस्टसाठी विद्यार्थ्यांनी अनेक अभ्यास साधनांचा व इंटरनेटचा अभ्यास केल्याचे दिसून आले. या टेस्टमुळे विद्यार्थ्यांच्यात अभ्यासाची गोडी निर्माण मदत झाली तसेच त्यांच्या विषयाच्या ज्ञानामध्ये भर पडण्यास मदत झाली. या टेस्टमुळे त्यांना परीक्षेसाठी कशा पद्धतीने तयारी करणे आवश्यक आहे याचे आकलन झाले.

प्रा.अश्विनी खवळे

डॉ.एस .आर.कट्टीमनी
विभाग प्रमुख,
इतिहास विभाग,
विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर (स्वायत्त)

